

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) :นักปรัชญาการเมืองแห่งอาณาจักรล้านช้าง  
Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom): The Political Philosopher of Lan  
Xang Kingdom.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรีชา บุญทวี

หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต, วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

pelekb@hotmail.com

**บทคัดย่อ**

บทความทางวิชาการนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาประวัติของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ซึ่งเป็นพระเถระที่มีบทบาททั้งทางด้านพุทธจักร และศาสนจักร มีคุณูปการต่อองค์พระธาตุพนม อันเป็นที่เคารพบูชาของบรรพชนตั้งแต่สมัยโบราณ ยาวนานมาถึงปัจจุบัน เพราะท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กเป็นผู้ที่ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ครั้งที่ 4 โดยการนำชุมชนชาวลาวเดินทางมาเป็นจำนวนมากถึง 3,000 คน ทำให้เกิดเป็นชุมชนการเมืองและวัฒนธรรมขึ้นสองฝั่งโขง และทำให้เกิดความเชื่อมโยงของอาณาจักรล้านช้างทั้งสามอาณาจักรเข้าด้วยกัน คืออาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรจำปาศักดิ์ อันเป็นรากฐานสำคัญของอาณาจักรศรีโคตรบูรณ และอาณาจักรสยามในกาลต่อมา

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือเพื่อศึกษาปรัชญาการเมืองที่ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) นำมาใช้ในการปกครองชาวล้านช้าง และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังแผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางโดยที่ไม่มีการใช้วิธีการแบบสงคราม หรือใช้ทฤษฎีพลกำลังในการปกป้องหรือแผ่ขยายอาณาจักร ให้เกิดความสูญเสียเกิดขึ้นแต่อย่างใด ดังเช่นอาณาจักรอื่น ๆ ในสมัยนั้นกระทำกัน อันเนื่องมาจากท่านมีความเป็นพระภิกษุที่มีความปฏิบัติปฏิบัติชอบ ตามหลักของสมณจริยวัตรแห่งสาวกในพระพุทธศาสนา จนได้รับสมญานามว่า “วีรบุรุษทั้งทางโลกและทางธรรมสองฝั่งโขง” (สุนทรชัย ชอวยศ, 2561 : 44)

**คำสำคัญ:** เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม), นักปรัชญาการเมือง, อาณาจักรล้านช้าง

**Abstract**

This academic article aims to study the autobiography of Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom) who was the leader both religious authority state and secular state. In the other hand, also he was the most importance historical person

who renovated the Phrathat Phranom Pagoda which is the holiest and faithful from the ancient period till now

Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom) and his more than 3,000 followers moved forward from the Vientiane Lan Xan Kingdom to the Champasak Kingdom. On the way of journey their established the political communities and created the prosperity of culture to connect with the others communities to be the friendship and interrelations among with the 3 Lan Xan Kingdoms such as Luang Prabang Lan Xan kingdom, Vientain Lan Xan Kingdom and Champasak Kingdom are all the foundation on the Sri khotraboon Kingdom and Siam Kingdom.

One more importance objective of this article to study the political ideology and political philosophy of Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom) during governed the Lan Xan Kingdom to make the security and unity of the kingdom and expended the territory to annex the Mekong Sub Region abstain from the usage of force theory or Military war under his monkhood in Buddhism. All the historians name to Chao Rajakru luang Ponsamek as the “Hero of Worldly and religious ways in Mekong River Area”(Sunthornchai Chobyos, 2018 : 44)

**Keywords:** Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom), Political Philosopher, Lan Xan Kingdom

## บทนำ

มนุษย์โดยพื้นฐานแล้วเป็นสัตว์ประเภทที่มีความกลัวเป็นที่ตั้ง กลัวอดอยาก จึงมีการสะสมอาหาร กลัวถูกรบกวนจากภัยพิบัติ จึงมีการสร้างที่อยู่อาศัย กลัวอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงรวมตัวกันอยู่เป็นพหุสังคม ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีชีวิตร่วมกับผู้อื่น มีความผูกพันรักใคร่ซึ่งกันและกัน มีความเห็นใจกัน รวมทั้งมีความใส่ใจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยอาศัยผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถปกป้องคุ้มภัยจากการรุกรานของกลุ่มชนอื่นได้ ตัวผู้นำจึงมีความสำคัญและมีบทบาทในการกำหนดบทบาท รูปแบบ และวิธีการในการปกป้องคุ้มภัยพลเมืองของตนมาตั้งแต่การก่อตั้งอาณาจักรโบราณทุกส่วนของโลก(ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2560 : 4)

ในสมัยของอาณาจักรล้านช้างที่เริ่มมีความเข้มแข็งภายหลังจากอาณาจักรศรีโคตรบูรล่มสลายลง มีผู้นำกษัตริย์ขึ้นครองอำนาจตั้งแต่มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม สืบทอดมาโดยบูรพมหากษัตริย์ จนมาถึงรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ความระส่ำระสายอันเริ่มจากความสั่นคลอนของราชบัลลังก์ มีการแย่งชิงราชสมบัติเพื่อครองความเป็นใหญ่ ก็เกิดขึ้นตามกาลเวลา

แต่เป็นความโชคดีของพลเมืองชาวล้านช้าง ที่มีเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) นักรัฐศาสตร์ที่มีแนวคิดทางปรัชญาการเมือง เป็นผู้นำฝ่ายพุทธจักรที่ทรงคุณธรรมที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความพรหมวิหารธรรม ไม่นิยมความรุนแรงและการสู้รบ พาไพร่พลของตนให้รอดพ้นจากการฆ่าฟันและทำลายล้าง โดยใช้การบูรณะองค์พระธาตุพนม จนทำให้วัดพระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมศรัทธาของคนในอาณาจักรล้านช้างทั้งภูมิภาค นำมาใช้เป็นกุศโลบายในการอพยพพลเมือง และหน่อเนื้อกษัตริย์ จนสามารถสร้างอาณาจักรจำปาสักให้เข้มแข็งและยิ่งใหญ่ในกาลต่อมา

### ประวัติเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม)

#### ประวัติและชาติภูมิ เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม)

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ของกลุ่มชนสองฝั่งโขงมีหลายชื่อ เช่น ยาคูขี้หอม (หรือญาคูขี้หอม), ราชครูขี้หอม, เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก<sup>1</sup> (เพราะท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดโพนสะเม็ก ซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองเวียงจันทน์), พระครูโพนสะเม็ก (บางทีก็เรียก โพนสะเม็ด), หรือพระครูยอดแก้วโพนสะเม็ก เป็นต้น ท่านเป็นพระเถระที่ทรงคุณงามความดี เป็นที่เคารพศรัทธาของคน ทั้งอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรศรีโคตรบูรณ และอาณาจักรสยาม จนถึงกับกล่าวว่า แม้แต่อุจจาระของท่านก็ยังหอม ท่านจึงได้รับสมญานามว่า “ญาคูขี้หอม”

ไม่ว่าจะเรียกชื่อไหน ย่อมหมายถึงพระสงฆ์สำคัญรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง อันเป็นเหตุให้เกิดรัฐลาวใต้ชื่อ จำปาสัก หรือ จัมปาสัก (สุจิตต์ วงษ์เทศ, (ออนไลน์) 1 มีนาคม 2562)

ชาติภูมิของท่าน ยังไม่สามารถระบุสถานที่บ้านเกิดเมืองนอนดั้งเดิมของท่านได้ว่าอยู่ที่ใดกันแน่ บ้างก็กล่าวว่า ท่านอยู่ที่เมืองลาว (โพนสะเม็ก คือเนินผักเม็ก เป็นภาษาลาว) บ้างว่าอยู่เมืองเขมร (กะลิม หรือ ลิมบอง เป็นภาษาเขมร) บ้างว่าอยู่เมืองเว้ แต่ตามหลักฐานที่พอปรากฏอ้างอิงได้ว่า ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก เกิดเมื่อปีมะแม พ.ศ.2174 (ค.ศ.1631) ท่านเกิดที่บ้านกะลิมหรือกาลิม เมืองพาน อยู่เชิงภูพาน ที่ประดิษฐานพระบาทบัวบก อยู่ในเขตเมืองผือ แขวงอุดรธานี ตรงกับสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เมื่อท่านอายุได้ 13-14 ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนทางธรรมอย่างแตกฉานมาตั้งแต่อายุน้อย จนได้รับการสถาปนาเป็น "ชาจัว" หรือราชาเณร และได้มอบตัวเป็นศิษย์ของพระครูยอดแก้ว สมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต

<sup>1</sup> เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก คือ ตำแหน่งพระสังฆราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ที่ทำหน้าที่ปกครองพุทธจักรของอาณาจักรล้านช้าง เป็นตำแหน่งที่ได้รับการสถาปนาจาก “เจ้ามหาชีวิต” คือพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช แห่งล้านช้างเวียงจันทน์ (ในสมัยนั้นมีอาณาจักรสำคัญ ๆ 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และ อาณาจักรจำปาสัก)

### เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ในฐานะผู้สร้างเมืองจำปาสัก

ในระหว่างปีพุทธศักราช 2187 – 2233 เจ้ามหาชีวิต พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชา เสด็จทิวงคต มีพระโอรส คือ พระเจ้าองค์หล่อ มีพระนางสุมังคลา (เจ้าชมพู่) เป็นพระมเหสี ขณะกำลังทรงพระครรภ์ พระยาแสนเมือง เสนาบดีฝ่ายขวาทำการแย่งชิงราชสมบัติ ผู้จงรักภักดีคุ้มครองเจ้าองค์หล่อหนีไปพึ่งญวนที่เมืองแกวตาเปียง ส่วนพระนางสุมังคลา พร้อมข้าราชการบริวารบางส่วน หนีไปพึ่งบารมีเจ้าราชครูโพนสะเม็ก ท่านได้ให้พระนางสุมังคลาไปอยู่ที่ภูสะง้อคำ หรือภูสะง้อหอคำ เมื่อพระนางคลอดพระโอรส โดยได้ตั้งพระนามว่า “เจ้าหน่อขัตติย์” หรือ “เจ้าหน่อขัตติย์กายลุน” (ฤทธิ์ ศิริมาตย์ และคณะ, 2544 : 66-67)

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เป็นระยะที่บ้านเมืองไม่เป็นปกติ บรรดาอดีตราชวงศ์ และผู้จงรักภักดี ได้พากันหลบหนีราชภัย ไปซุกซ่อนอยู่ในที่ต่าง ๆ ในเวลานั้น ท่านราชครูโพนสะเม็ก ซึ่งเป็นอาจารย์บอกธรรมธรรมกัมมัฏฐาน แก่ชาวเมือง และเจ้านายในราชตระกูล จึงมีผู้คนนับถือมากมีเกียรติคุณโด่งดังเป็นที่เคารพของสามัญชนคนทั่วไป และเจ้านายในราชตระกูล

ครั้นต่อมา ท่านราชครูก็เป็นที่ระแวงของกษัตริย์ มีผู้ทูลยุยงว่าจะเป็นภัยแก่ราชสมบัติ ท่านเห็นว่าจะอยู่ในเวียงจันทน์ ไม่ผาสุก จึงคิดอุบายพาศิษย์ ญาติโยม อพยพ ได้ถวายพระพรลา พาญาติโยมอพยพ ลงมาบูรณะพระธาตุพนม เพื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงอพยพครอบครัวชาวเวียงจันทน์ ได้นำพระนางสุมังคลา และเจ้าหน่อขัตติย์ไปหลบภัยอยู่ที่ บ้านจั่วพันลำโสมสนุก (บ้างเรียกว่าเมือง โพพันลำจั่วสนมสนุก) แล้วคณะของท่านราชครูพร้อมผู้ติดตามจำนวน 3,000 คน (บุญยงค์ เกศเทศ, มติชน , 1 มิถุนายน 2555 ปีที่ 24 ฉบับที่ 528) เดินทางต่อไปจนถึงดินแดนเขมร โดยในระหว่างทางท่านราชครูและสานุศิษย์ได้สร้างบ้านเมือง ก่อตั้งวัดวาอารามหลายแห่งเพราะมีผู้ศรัทธาสวามิภักดิ์มากมาย จนทำให้เกิดบ้านเมืองชุมชนลาวตามสองฝากฝั่งแม่น้ำโขง จนมาถึงภูกำพำธาตุพนม อันเป็นจุดหยุดพักหลักที่สำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

เมื่อการซ่อมพระธาตุพนมเสร็จแล้วท่านได้แบ่งครอบครัวชาวเวียงจันทน์ไว้อุปฐากเป็นข้าโอสภาสพระธาตุพนมบางส่วน ที่เหลืออพยพไปตามลำแม่น้ำโขง จนถึงเมืองบรรทายเพชร<sup>2</sup> เมืองหลวงกัมพูชา ถูกราชการเขมรเก็บส่วยกับชาวครัว คนละ 8 บาท ถือว่าแพงมากในสมัยนั้น ท่านราชครูเห็นว่าเดือนร้อนแก่ศิษย์โยม จึงได้อพยพ กลับคืนเขตล้านช้าง มาตั้งพักอยู่เมืองแตงอันเป็นปลายเขตแดน รวบรวมเต้าปูนและเศษทองจากครัวหล่อพระพุทธรูปองค์หนึ่งเรียกว่า “พระองค์แสน”<sup>3</sup> ไว้เป็นที่ระลึก

<sup>2</sup> เมืองบรรทายเพชร หรือ บันทายเพชร คือเมือง อุดงดาชัยหรืออุดงมีชัย เมืองหลวงกัมพูชา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “พนมเปญ” คือตั้งชื่อตามพระธาตุเจดีย์ที่ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กก่อไว้บนเขา และบรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้วตั้งชื่อไว้ว่า “พระธาตุนางเปม”

<sup>3</sup> รัชกาลที่ 4 ได้อัญเชิญมาไว้ที่ วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร เลขที่ 72 ถนนวังเดิม แขวงวัดอรุณราชวราราม ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ครั้นแล้วได้ย้ายมาอยู่ดอนโขง ท่านผู้มีเมตตาธรรมวิหาร นอกจากจะเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวล้านช้าง ก็มีชาวเขมร ข่า กวยชาวป่าเขาเป็นอันมาก พวกกันติดตามไปทุกหนทุกแห่ง

สมัยนั้นนครจำปาศักดิ์<sup>4</sup> มีนางพญาข้า 2 คน เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองอยู่ คือนางเพากับนางแพง 2 พี่น้อง สืบตระกูลมาจากผู้มีตระกูลชาวล้านช้างที่อพยพ ลงมาแต่คราวก่อน สืบต่อจากพระเจ้าสุทนต์ราชาผู้ครองเมือง ราวจุลศักราช 1,000 ปี

นางเพา นางแพงผู้ครองนครจำปาศักดิ์ เห็นว่าเจ้าราชครูมาพักอยู่ดอนโขง มีศิษย์โยมมากหลาย ก็เลื่อมใสในคุณธรรมจึงอาราธนามาอยู่จำปาศักดิ์ และมอบเมืองถวายให้ท่านปกครอง ท่านราชครูได้ปกครองเมืองจำปาศักดิ์อยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาท่านราชครูได้มอบให้ศิษย์ผู้ใหญ่ดูแลแทน ถ้ามีการลงโทษก็ใช้จารีต ธรรมเนียมแบบศิษย์กับอาจารย์ คือทัณฑ์กรรมที่ไม่ผิดพระวินัย

ต่อมาประชาชนกระด้างกระเดื่องขึ้นเกิดมีกบฏปล้นสะดม ท่านเห็นว่าจะปราบด้วยอาชญาร้ายแรง ก็จะไม่เกรงกลัวแก่ครองสมณเพศ จึงให้ศิษย์ผู้ใหญ่คือจารย์เสียง ไปอัญเชิญเอาเจ้าหน่อกษัตริย์และนางสุมังคลา ซึ่งให้พักหลบตัวอยู่บ้านจัวพันลำสมสนุก<sup>5</sup> เวลานั้นมีพระชนมพรรษา 20 ปี บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ลงไปถึง ท่านให้อภิเษกขึ้นเป็น “เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” เป็นเจ้าปกครองนครจำปาศักดิ์ ในปีพ.ศ. 2257 ประกาศเป็นเอกราช ไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์ มีอาณาเขตปกครองโดยแบ่งเขตแดนจากเวียงจันทน์ฝากแม่น้ำโขง ทางฝั่งขวานับแต่เมืองมุกดาหารไปทางตะวันตก ถึงเขตเมืองสุวรรณภูมิ ทุ่งกุลาร้องไห้ และสายน้ำยั้ง ซึ่งไหลผ่านดงหมากอีใต้เมืองนครพนม ไปถึงแม่น้ำชีทางตอนเหนือเมืองยโสธรเป็นเขตแดน

ส่วน ท่านราชครูโพนสะเม็ก ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น “เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก” มีอำนาจฝ่ายพุทธจักร เป็นราชครูของราชตระกูลจำปาศักดิ์สืบมา ท่านราชครูหลวงมรณภาพด้วยโรคชรา ณ วันพุธ ขึ้น 5 ค่ำเดือน 7 พ.ศ. 2263 (ค.ศ. 1720) สิริอายุได้ 90 พรรษา (พระเทพโมลี (แก้ว กนโธภาโส/อุทุมมาลา, 2537 : 33-36)

### คุณูปการของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ที่มีต่อองค์พระธาตุพนม

#### ประวัติการก่อสร้างองค์พระธาตุพนม

พระธาตุพนมหรือเรียกตามแผ่นทองจารึกซึ่งจารึกไว้ในสมัยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก แห่งนครเวียงจันทน์ มาบูรณะใน พ.ศ. 2236 - 45 ว่า "ธาตุปะนัม" เป็นพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระอัฐิธาตุ (

<sup>4</sup> นครจำปาศักดิ์, จำปาสัก หรือจามปาศักดิ์ หรือ นครจำปาศักดิ์บุรี หรือ ชื่อในพงศาวดารลาวว่า เขตแคว้นของนครกาลละจำปาศักดิ์บุรี ชื่อในพงศาวดารเขมรว่า สะมะพูประ

<sup>5</sup> บ้านจัวพันลำสมสนุก บ้างว่าอยู่เขตอำเภอบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬในปัจจุบัน บ้างว่าอยู่ที่เมือง บอลิคำไซ แขวงบอลิคำไซ มีเมืองปากซันเป็นเมืองหลวงในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอาณาเขตบริเวณเดียวกันในสมัยนั้น ยังไม่ได้แยกเป็นประเทศไทย - ลาว

กระดุกส่วนพระอุระ ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประดับตกแต่งด้วย ศิลปะลวดลายอันวิจิตรประณีตทั้งองค์ มีความหมายทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง สูงจากระดับ พื้นดิน 53 เมตร ฉัตรทองคำสูง 4 เมตร รวมเป็น 57 เมตร ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนม รวมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศไทย ห่างจากแม่น้ำโขงอันเป็นเส้นกั้นแดนระหว่างประเทศลาวกับประเทศไทยประมาณ 500 เมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 800 กิโลเมตร ในตำนานพระธาตุพนมกล่าวไว้ว่า องค์พระธาตุ พนมสร้างครั้งแรกในราว พ.ศ. 8 ในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรณกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ โดยท้าวพญาทั้ง 5 อันมีพญาศรีโคตรบูรณ เป็นต้น และพระอรหันต์ 500 องค์ อันมีพระมหากัสสปะเถระเป็นประมุข ลักษณะ การก่อสร้างในสมัยแรกนั้น ใช้ดินดิบก่อขึ้นเป็นรูปเตาสี่เหลี่ยม แล้วเผาให้สุกที่หลัง กว้างด้าน ละสองวาของพระมหากัสสปะ สูงสองวา ข้างในเป็นโพรง มีประตูเปิดทั้งสี่ด้าน เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ได้อัญเชิญพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าที่พระมหากัสสปะเถระนำมาจากประเทศอินเดียประดิษฐานไว้ ข้างใน แล้วปิดประตูทั้งสี่ด้าน แต่ยังปิดไม่สนิททีเดียว ยังเปิดให้คนเข้าไปสักการะบูชาได้อยู่บางโอกาส ในตำนานพระธาตุพนมบอกว่า "ยังมิได้สถาปนาให้สมบูรณ์" นี่ก็หมายความว่า ยังมิได้ปิดประตูพระธาตุ ให้มิดชิดนั่นเอง พึงมาสถาปนาให้สมบูรณ์ในราว พ.ศ. 500 ท้าวพญาทั้ง 5 ผู้มาเป็นประมุขประธานใน การก่อสร้างพระธาตุพนมในครั้งนั้น เป็นเจ้าผู้ครองนครในแคว้นต่าง ๆ คือ

1. พญาจุลณีพรหมทัต ครองแคว้นจุลณี ก่อด้านตะวันออก
2. พญาอินทปัตถนคร ครองเมืองอินทปัตถนคร ก่อด้านตะวันตก
3. พญาคำแดง ครองเมืองหนองหานน้อย ก่อด้านตะวันตก
4. พญานันทเสน ครองเมืองศรีโคตรบูรณ ก่อด้านเหนือ
5. พญาสุวรรณภิงคาร ครองเมืองหนองหานหลวง ก่อขึ้นรวมยอดเข้าเป็นรูปฝ่าละมิต

#### การบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

องค์พระธาตุพนม ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ในยุคต่อมาโดยลำดับ ซึ่งจะได้นำมาเขียนไว้ โดยสังเขปดังนี้ (คณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม, 2518-2522 : 27-42)

1. การบูรณะครั้งที่ 1 ในราว พ.ศ. 500 โดยมีพญาสุมิตธรรมวงศา แห่งเมืองมรุกขนคร และ พระอรหันต์ 5 องค์ เป็นประธาน ในการบูรณะครั้งนั้น ได้เอาอิฐซึ่งเผาให้สุกดีแล้วมาก่อต่อเติมจาก ยอดพระธาตุพนมองค์เดิมให้สูงขึ้นไปอีกประมาณ 24 เมตร แล้วอัญเชิญพระอัฐิธาตุออกจากอุโมงค์ เดิม ซึ่งทำการบรรจุตั้งแต่สมัยพระมหากัสสปะเถระ ขึ้นไปประดิษฐานไว้ใหม่ที่ใจกลางพระธาตุชั้นที่สอง แล้วปิดประตูอย่างมิดชิด หรือสถาปนาไว้อย่างสมบูรณ์

2. การบูรณะครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2157 โดยมีพระยานครหลวงพิชิตราชธานีศรีโคตรบูร แห่ง เมืองศรีโคตรบูร เป็นประธาน ได้โบกสทหายดินพระธาตุทั้งสี่ด้าน และสร้างกำแพงรอบพระธาตุ พร้อม



ทั้งซุ้มประตู และเจดีย์หอข้าวพระทางทิศตะวันออกพระธาตุ 1 องค์ (ถูกพระธาตุหักพังทับยับเยินหมดแล้ว)

3. การบูรณะครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2236 – 45 (บ้างว่า พ.ศ.2233-2235) โดยมีเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กแห่งนครเวียงจันทน์เป็นประธาน (พระธรรมราชานุวัตร, 2537 : 129) การบูรณะครั้งนี้ ได้ใช้อิฐก่อต่อเติมจากพระธาตุชั้นที่สองขึ้นไปยอด ได้หล่อเหล็กเปือก (ไหล) สวมยอด (อยู่ข้างในองค์ปัจจุบัน) พร้อมด้วยฉัตร ให้สูงขึ้นอีกประมาณ 43 เมตร ได้มีการปรับปรุงที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุใหม่ โดยสร้างอุบาสาริตครอบเจดีย์ศิลาอันเป็นที่บรรจุขุบขก และผอบพระอุรังคธาตุไว้ และได้บรรจุพระพุทธรูปเงิน ทอง แก้ว มรกต และอัญมณีอันมีค่าต่าง ๆ ไว้ภายในอุบาสาริตและนอกอุบาสาริตไว้มากมาย มีจารึกพระธาตุพนมว่า "ธาตุปะนม" (ประนม)

4. การบูรณะครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2350 - 56 โดยมีเจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์เป็นประธาน ได้ทำฉัตรใหม่ด้วยทองคำ ประดับด้วยเพชรพลอยสีต่าง ๆ ประมาณ 200 เม็ด และได้ทำพิธียกฉัตรขึ้นสู่ยอดพระเจดีย์ในปีพ.ศ. 2356

5. การบูรณะครั้งที่ 5 โดยมีพระครูวิโรจน์รัตโนบล วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นประธาน ได้ซ่อมแซมโบกปูนองค์พระธาตุพนมใหม่ ลงรักปิดทองส่วนบนประดับแก้วติดดาวที่ระฆัง แผ่นทองคำหุ้มยอด ซ่อมแซมกำแพงชั้นในและชั้นกลาง

6. การบูรณะครั้งที่ 6 ใน พ.ศ. 2483 - 84 รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ชุมจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ให้กรมศิลปากรอันมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นหัวหน้า สร้างเสริมครอบพระธาตุพนมองค์เดิมด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป และต่อยอดให้สูงขึ้นไปอีก 10 เมตร รวมเป็น 57 เมตร

7. พ.ศ. 2497 รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทำฉัตรใหม่ด้วยทองคำ ฉัตรทองคำนั้น มีเนื้อทองของวัดอยู่ประมาณ 7 กิโลกรัม นอกนั้นเป็นโลหะสีทองหนักประมาณ 20 กิโลกรัม ฉัตรหนักทั้งหมด 110 กิโลกรัม (พระเทพรัตนโมลี, 2537 : 3-63)

หลังจากที่ ท่านราชครูหลวงมรณภาพด้วยโรคชรา ณ วันพุธ ขึ้น 5 ค่ำเดือน 7 พ.ศ.2263 (บ้างว่าวันพฤหัสบดี ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 7 พ.ศ.2264 ปีวอก) เจ้าสร้อยสมุทรพุทธานุกร ได้แบ่งอัฐิท่านส่วนหนึ่งมาบรรจุไว้ในธาตุ ณ บริเวรกำแพงฝั่งขวาทางทิศเหนือขององค์พระธาตุพนม ซึ่งเรียกว่าธาตุญาติห้อม บ้าง ธาตุอาญาท่านโพนผัดเม็กบ้าง พระธาตุฝุ่นบ้าง พระธาตุหุ่นบ้าง หรือธาตุอรหันต์กายซ้อยบ้าง (เจริญ ต้นมหาพราน, 2550 : 221-222)

**ญาติห้อม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก) กับการบูรณะองค์พระธาตุพนม**

ญาติห้อม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก) เป็นพระผู้ทรงคุณยิ่งต่อองค์พระธาตุพนมเพราะเป็นผู้นำผู้คนชาวลาวเวียงจันทน์ มาร่วมบูรณะองค์พระธาตุพนม ในสมัยพระเจ้าจันทราธิราช ขณะที่ทรง

ครองราชย์สมบัติเมืองเวียงจันทร์ ได้เพียง 1 ปี ก็ถูกเจ้าไชยวงศ์เว้ โอรสเจ้าขมภู ซึ่งเนรเทศไปอยู่เมืองเว้ ยกทัพมาปลงพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. 2243 (ประวิทย์ คำพรม, 2558 : 8-10)

เมื่อภัยเกิดขึ้นกับประชาชนชาวเวียงจันทร์ ด้วยกลอุบายทางการเมืองของท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก จึงได้รวบรวมผู้คนชาวเวียงจันทร์ ได้จำนวนประมาณ 3,000 คน หนีราชภัยมาบูรณะวัดพระธาตุพนม เป็นการสื่อสารทางการเมืองไปยัง พระเจ้าไชยวงศ์กลุ่มคนเหล่านี้ มิได้เป็นปรีภัยกับพระองค์เพียงแต่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้รวมตัวกันเพื่อเดินทางไปบูรณะองค์พระธาตุพนมเท่านั้น ทั้งๆ ที่เรื่องดังกล่าวเป็นเพียงเรื่องรอง ส่วนเรื่องหลักนั้น คือความปลอดภัยของ เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กและประชาชนชาวเวียงจันทร์ที่กำลังประสบภัยสงคราม และความวุ่นวายที่เกิดขึ้นของอาณาจักรล้านช้าง และท่านต้องการปกป้องเจ้าหน่อขัตติย์ที่ท่านสนับสนุน โดยท่านคิดหาทางช่วยให้เจ้าหน่อขัตติย์ได้ครองราชย์บัลลังก์ หรือเป็นเจ้าแผ่นดินในอาณาจักรจามปาศักดิ์ นั่นเอง

### **ปรัชญาการเมืองของญาคูขี้หอม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก)**

ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ถือว่าเป็นนักปรัชญาการเมืองที่ได้นำแนวทางพระพุทธศาสนา มาใช้เป็นกลยุทธ์ในการปกครองชาวล้านช้างที่มีศรัทธาเลื่อมใส ในบารมีของท่าน และได้พบบลบทินราชภัยเพื่อสร้างอาณาจักรแห่งใหม่ ซึ่งกลยุทธ์ที่ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กนำมาใช้นั้นพอสรุปได้ 3 ทฤษฎี คือ

### **แนวคิดด้านทฤษฎีเทวสิทธิ์เพื่อการปกครอง Divine Right Theory**

ทฤษฎีเทวสิทธิ์" (Theory of the Divine Right) เป็นแนวคิดทางรัฐวิวัฒนาการ (State Evolution) ที่ว่าด้วยการกำเนิดรัฐ หรือการสร้างรัฐใหม่โดยใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมกลุ่มชนที่แตกแยก จนไร้ที่พึ่งพิง มารวมกันเพื่อสร้างเมือง หรือสร้างอาณาจักรใหม่ ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ก็ได้ใช้แนวคิดนี้ ในการรวบรวมสมัครพรรคพวก และป่าวประกาศสื่อให้ทุกคนทราบว่าเป็นการรวมตัวกันเพื่อกระทำการกิจการศักดิ์สิทธิ์ในการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นมหาเจดีย์ที่ประดิษฐานพระอรุณธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือเสมือนหนึ่งว่าพระองค์เป็นพระเจ้า ของชาวพุทธนั่นเอง ในการสื่อสารทางการเมืองดังกล่าว ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กหวังประโยชน์ทางการเมือง 2 ประการคือ

### **ปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัย Security**

เมื่ออาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์เริ่มละส่ำละสาย มีการก่อกบฏ มีการแตกแยกของกลุ่มอำนาจเก่า และอำนาจใหม่ เพื่อปกครองคุ้มครองกลุ่มอำนาจเก่า และประชาชนพลเมืองที่จงรักภักดีต่อขัตติย์ ให้รอดปลอดภัยจากการปราบปรามของกลุ่มที่ก่อการรัฐประหารเพื่อครอบครองอำนาจแทนพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชา เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ได้สื่อสารไปยัง พระยาแสนเมือง ว่ากลุ่มของท่านราชครูมิได้ทำตัวกระด้างกระเดื่องต่อพระองค์แต่อย่างใด ขอพระองค์อย่าได้กังวลใจ ท่านราชครูเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้แจ้งข่าวให้ญาติโยมที่ต้องการเดินทางไปเมืองมรุกขนครเพื่อ



บูรณะองค์พระธาตุพนม เท่านั้น ทำให้ผู้คนเหล่านั้นได้รับการปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัย โดยไม่ได้ใช้  
พลังกำลังในการต่อสู้ให้เสียเลือดเนื้อ และชีวิตของผู้คนแต่อย่างใด

### สร้างความเป็นปึกแผ่น Unity

ด้วยเหตุที่เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก แม้จะเป็นที่เคารพ ศรัทธาและเลื่อมใสในจริยวัตรของท่าน แต่ท่านก็เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นนักบวช ท่านไม่ใช่เป็นนักรบ แม่ทัพ ทหาร  
นายกอง ท่านจึงไม่มีอาวุธยุทธโศภรณ์ที่จะไปสู้รบกับกลุ่มกบฏได้ ทำให้ประชาชนยังขาดความเชื่อมั่น  
ในการเป็นผู้นำของท่านราชครู ดังนั้นท่านจึงวางกลยุทธ์ด้วยการไม่ปะทะหรือสู้รบโดยตรงกับ พระ  
ยาแสนเมือง หัวหน้ากบฏ แต่วางกลยุทธ์บายว่าจะเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม เพื่อ  
รวบรวม และสร้างความเป็นปึกแผ่นของผู้จงรักภักดี และเชื่อมั่นในความเป็นผู้นำของท่านเจ้าราชครู  
อีกทั้งเป็นการสื่อสารทางการเมืองไปยังพระยาแสนเมืองว่า ท่านเจ้าราชครูไม่ได้รวบรวมกำลังพลเพื่อ  
ทำสงครามแย่งชิงอำนาจคืน จึงไม่มีเหตุจำเป็นต้องยกทัพไปปราบ ส่งผลให้กลุ่มคนมารวมตัวกันได้มาก  
ถึง 3,000 คน เป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเชื่อมั่นสามัคคีอย่างแนบแน่นยิ่งนัก ท่านเจ้า  
ราชครูหลวงโพนสะเม็ก มักจะสั่งสอนลูกศิษย์อยู่เสมอว่า คนที่เกิดอยู่ในภูมิภาคแห่งอาณาจักรล้านช้าง  
นั้นเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน คือเชื้อชาติ “ลาว” ที่มีจากคำว่า “ดาว” หมายถึงกลุ่มคนผู้สูงส่ง  
ด้วยคุณธรรม มีพระยาแสนที่อยู่บนชั้นฟ้าดาวดั่งเป็นผู้ประทานให้กำเนิดมาทั้งสิ้น จะมารบราฆ่าฟัน  
กันไปทำไม เพื่อประโยชน์อันใดเมื่อ “ลาวฆ่าลาว” ก็มีแต่ความเจ็บปวด และสูญเสียเพื่อความเป็น  
ปึกแผ่น สามัคคีกลมเกลียว และความเป็นหนึ่งเดียวของลาวแล้ว แม้ในคราวที่พระยาแสนเมืองจะ  
ยกทัพมาปราบ เพราะมีกระแสข่าวว่า เจ้าราชครูหลวงช่องสุ่มกำลังพลเพื่อแย่งชิงบัลลังก์คืน บรรดา  
จารย์สุต และจารย์หวด และญาติโยมที่ศรัทธาท่านเจ้าราชครู จะขอสู้และยอมตายถวายชีวิตเพื่อ  
ปกป้องเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ก็ตามที่ ท่านเจ้าราชครูหลวง ก้อยอมอพยพพาผู้คนที่ยศวิญญู  
ศรัทธาเลื่อมใสเดินทางลงไปทางใต้เสียจะปลอดภัย และเกิดสันติภาพในดินแดนของอาณาจักรล้านช้าง  
มากกว่า

### แนวคิดด้านการปกครองแบบศาสนจักรนำ อาณาจักรตาม Non-Secularizations

เมื่ออาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์ล่มสลาย ผู้นำด้านอาณาจักรล้านคน ลืออำนาจ ท่านเจ้า  
ราชครูหลวง ไม่ได้สถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์เพื่อเป็นผู้นำด้านอาณาจักรแทน แต่เห็นว่ถึงคราวที่  
จะต้องแก้เกมสงครามด้วยการปกครองโดยใช้ศาสนจักรนำ และอาณาจักรตาม เพราะสมัยนั้น ทั้ง  
กลุ่มอำนาจเก่า และอำนาจใหม่ ต่างก็ยังเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่นับถือและศรัทธาของฝ่าย  
ผู้มีอำนาจรัฐของอาณาจักรและประชาชนพลเมืองอยู่

อีกประการหนึ่ง เมื่ออาณาจักรแย่งชิงอำนาจกันย่อมส่งผลให้ประชาชนแยกพวกแยกฝ่าย แต่  
เมื่อมองถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาประชาชนยังเป็นหนึ่งเดียวไม่ได้แตกแยกตามอำนาจของ  
อาณาจักรแต่อย่างใด ท่านเจ้าราชครูหลวงในฐานะที่เป็นผู้นำของฝ่ายศาสนจักร คือเป็นสังฆราชของ

อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์อยู่จะเป็นผู้นำของรัฐ เป็นหลักทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง และศาสนา จึงได้ใช้บารมีของตัวเองในการขยายชุมชนไปสร้างเมืองใหม่ ตามเส้นทางระหว่างสองฝั่งโขง ตั้งแต่เวียงจันทร์จนถึงเมืองมรุกขนคร และแผ่ขยายไปถึงเมืองพนมเปญ และเมืองสุรินทร์ปัจจุบัน

### แนวคิดด้านการกระจายอำนาจ Decentralization

สมัยนางพญาข้า เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครจำปาศักดิ์ อยู่ คือนางแพ่ง<sup>6</sup> เห็นว่าเจ้าราชครูมาพักอยู่ดอนโขง มีศิษย์โยมมากมาย ก็เลื่อมใสในคุณธรรมจึงอาราธนามาอยู่จำปาศักดิ์ และมอบเมืองถวายให้ท่านปกครอง ท่านราชครูได้ปกครองเมืองจำปาศักดิ์ ด้วยหลักทศพิธราชธรรม สร้างความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองอยู่นานถึง 16 ปี ต่อมาท่านราชครูได้มอบให้ศิษย์ผู้ใหญ่ดูแลแทน ถ้ามีการลงโทษก็ใช้จารีต ธรรมะแบบศิษย์กับอาจารย์ คือทันทกรรมที่ไม่ผิดพระวินัย ต่อมาประชาชนกระด้างกระเดื่องขึ้นเกิดมีนักเลงปล้นสะดม ท่านเห็นว่าจะปราบด้วยอาชญาร้ายแรง ก็จะไม่เสียดายแค้นใคร จึงให้ศิษย์ผู้ใหญ่คือจารย์เสียง ไปอัญเชิญเอาเจ้าหน่อกษัตริย์ และนางสมังคลา ซึ่งให้พักหลบตัวอยู่บ้านจิวพันลำสมสนุกเวลานี้มีพระชนมพรรษา 20 ปี บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ลงไปถึง ท่านให้อภิเษกขึ้นเป็น “เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” เป็นเจ้าปกครองนครจำปาศักดิ์ ในปีพ.ศ. 2257 ประกาศเป็นเอกราช ไม่ขึ้นกับเวียงจันทร์ มีอาณาเขตปกครองโดยแบ่งเขตแดนจากเวียงจันทร์ ผากแม่น้ำโขง ทางฝั่งขวานับแต่เมืองมุกดาหารไปทางตะวันตก ถึงเขตเมืองสุวรรณภูมิ ท่งกุลาร้องไห้ และสายน้ำยัง ซึ่งไหลผ่านดงหมากอีใต้เมืองนครพนม ไปถึงแม่น้ำชีทางตอนเหนือเมืองยโสธรเป็นเขตแดน

ขณะที่ท่านราชครู และ เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ได้ร่วมกันปกครองเมืองจำปาศักดิ์แล้ว ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธา ต่อท่านทั้งสองยิ่งนัก ทำให้เมืองจำปาศักดิ์ มีความเข้มแข็งและเจริญสูงสุด จนแผ่ขยายการปกครองมาถึงดินแดนธาตุพนมที่เป็นเมืองชายแดนระหว่างจำปาศักดิ์และเวียงจันทร์นอกจากนี้ ท่านทั้งสองยังได้ร่วมกันส่งเจ้านาย และศิษย์คู่ใจไปปกครองเขตแดนอื่น ๆ อีกอย่างกว้างไกล คือ (คำพูน บุญทวี, 2544 : 108-109)

1. สถาปนาท้าวสุต เป็น พระศรีไชยเชษฐา ไปปกครองบ้านหางโขง คือเมืองเชียงแตง
2. สถาปนาจารย์แก้ว ไปปกครองบ้านทุ่งภายหลังเรียกบ้านเมืองทุ่ง รักษาเขตแดนฝ่ายเหนือตั้งแต่ ยางสามต้น อันสามขวาย หลักทอดยอด ยังเขตตะวันออก แล้วข้ามโขงเขตตะวันออก ถึงแดนเวียตนาม ข้างฝ่ายตะวันตกนับแต่ปากห้วยก้าก วากถึงปากขูง เมืองพิมาย
3. สถาปนาจารย์หวด ไปรักษากันพะอะ รวมกับบ้านดอนโขง ต่อมาคือเมืองโขง ครอบคลุมไปถึงแก่งหลี่ผี สี่พันดอน หรือสี่พันด

<sup>6</sup> นางแพ่ง เป็นบุตรของ นางเกา กับเจ้าปางคำ ซึ่งเป็นหัวหน้าก่อกบฏขึ้นจากเมืองหนองบัวลุ่มภู หรือหนองบัวลำพูในปัจจุบัน และเป็นผู้ประพันธ์วรรณกรรม เรื่อง “สินไซ”

4. สถาปนาใช้ ท้าวเชียงสาบ ไปตั้งรักษาบ้านกุดหวาย หรือสี่คอนเตา คือเมืองรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์นั่นเอง
5. สถาปนาให้ท้าวมน เป็นข้าหลวงเอก ข้าหลวงเดิมนางแพง ไปรักษาบ้านโพนภายหลัง เรียกเมืองมน ต่อมาคือเมืองสาละวัน
6. สถาปนาให้จารย์โสม ไปรักษาเมืองอิตกระบือ เป็นเมืองร้างสมัยขอมมาก่อน เรียกว่า เมืองโคก เมืองซุง หรือเมืองเพนียด อันเป็นเมืองฝักช้างพลเมืองเป็นชาวข่า ปัจจุบันคือ เมือง อิตตะปือ และให้ท่านปกครองเมืองคง เมืองตะโปน (เซโปน)
7. สถาปนาให้ท้าวจันทรสุริยวงศ์ ปกครองเมืองพิน เมืองนอง เมืองสม
8. สถาปนาให้ท้าวพรหม เป็นชาบุตรโคตร ปกครองบ้านแก่งอาฮี ซึ่งมีเจดีย์หรือธาตุ กำเดาทีกอยู่ที่นี่ ต่อมาคือเมืองทองคำหลวงหรือเรียกเมืองทองคำใหญ่ (น่าจะเป็นเมือง สะหวันเขตหรือ สุวรรณเขตในปัจจุบัน)
9. สถาปนาให้ท้าวหลวง บุตรพระละมุน เป็นขุนพักเฒ่า ปกครองบ้านโขลงเจียม ต่อมา คือเมืองโขงเจียมอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง

เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ไม่ได้ปกครองแบบรวบอำนาจการปกครอง(Centralization) แต่เน้นกระจายอำนาจการปกครอง(Decentralization) โดยมอบหมายให้บุคคลสำคัญที่สวามิภักดิ์และร่วมสร้างบ้านแปลงเมืองกันมาอย่างจงรักภักดี อีกทั้งเป็นการสร้างเมืองลูกหลวง และขยายอาณาเขตของอาณาจักรจำปาศักดิ์ให้กว้างใหญ่ไพศาล และเพื่อมอบอำนาจในการปกครองเมืองเป็นการตอบแทนให้กับผู้ที่เป็นเสนาอำมาตย์ของ “นางแพง” และผู้สร้างคุณประโยชน์ให้กับราชวงศ์แห่ง”นครจำบากนาคนบุรีศรี”

### บทสรุป

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก หรือญาคุช็ห้อม นั้นเป็นผู้ที่มีบทบาททางด้านศาสนจักร ที่เป็นบุคคลสำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์ และมีส่วนในการสร้างบารมีแห่งความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และความเลื่อมใสที่มีต่อองค์พระธาตุพนมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง อันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ อาณาจักรล้านช้าง และมาสู่อาณาจักรสยาม และสืบทอดมาถึงคนไทย คนลาว คนเวียตนาม และคนเขมร และกำลังแผ่ขยายไปทั่วโลกจนทำให้องค์พระธาตุพนมมีการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อันจะเป็นสถานที่สำคัญของโลกเป็นลำดับต่อไป

ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กนอกจากจะเป็นผู้นำทางศาสนจักรแล้ว ท่านราชครูยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ปกครองอาณาจักรอีกด้วย โดยท่านมีอำนาจบารมีในการปกครองตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้าน

ช้าง ทั้งอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์

ในการปกครองของท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กนั้นท่านได้นำรูปแบบในการปกครองรัฐมาใช้ในการปกครอง โดยการเน้นการผสมผสานทั้งทฤษฎีเทวสิทธิ์ เพื่อรวบรวมและสร้างความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นแห่งรัฐ แล้วนำทฤษฎีการปกครองโดยศาสนาจักรนำอาณาจักรในยามที่รัฐกำลังเกิดความวุ่นวายแย่งอำนาจประชาชนชาติที่พึ่ง ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และสร้างความเจริญแห่งรัฐด้วยการใช้ทฤษฎีการกระจายอำนาจในการปกครองไปยังหัวเมือง เขตแดนบริวาร ส่งอำมาตย์ ข้าราชการบริหารไปปกครอง เพื่อสร้างเมืองกันชน และ สร้างความเจริญมั่งคั่งให้กับอาณาจักรของตนเอง อีกทั้งท่านเจ้าราชครูหลวงไม่ได้ใช้อำนาจในการปกครองแบบเผด็จการ ไม่สืบทอดอำนาจ และมอบอำนาจให้กับบุคคลที่มีความเหมาะสมในการปกครองรัฐ ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ยังดำรงจริยาวัตรแห่งความเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาได้อย่างงดงาม นำศรัทธาเลื่อมใส โดยมีเสื่อมคลาย สมควรอย่างยิ่งที่จะยกย่องท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ว่า เป็นนักปรัชญาการเมืองแห่งอาณาจักรล้านช้าง ที่มีคุณูปการ ต่อปวงชนชาวล้านช้าง ในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงสืบไป

## References

- คณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม, (2518-2522), **จดหมายเหตุการณ์บูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม** ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- คำพูน บุญทวี, **สารคดี ยาคุขี้หอม**. (2544), นนทบุรี: สำนักพิมพ์ไพบยเขียน
- เจริญ ตันมหาพราน. (2550), **ไหว้พระธาตุเจดีย์ 12 ปี นักขัต**, กรุงเทพมหานคร, บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์จำกัด
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2560), **ปรัชญาการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุญยงค์ เกศเทศ,รศ.ดร. (2555), **เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก : พระครูยอดแก้ว "ญาคูขี้หอม"** matichon.co.th วันที่ 01 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ปีที่ 24 ฉบับที่ 528
- ประวิทย์ คำพรหม. (2558), **องค์พระธาตุพนม เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของชาวอีสาน**, นครพนม: โรงพิมพ์พรประสิทธิ์พาณิชย์
- พระเทพรัตนโมลี (แก้ว กนโธภาโส/อุทุมมาลา). (2537), **ประวัติย่อพระธาตุพนม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องนคร
- พระธรรมราชานุวัตร. (2537), **อรรถนิทาน ตำนานพระธาตุพนม(พิสดาร)**, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: นิลนาราการพิมพ์

สุจิตต์ วงษ์เทศ,[ออนไลน์] หลวงพ่อชี้หอม เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง, แหล่งข้อมูล: [https://www.matichon.co.th/columnists/news\\_156950](https://www.matichon.co.th/columnists/news_156950) [วันที่ 1 มิถุนายน 2559]

สุนทรชัย ขอบยศ. (2561), ตามรอย...ญาครุชี้หอม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก): ผู้นำทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลในกลุ่มแม่น้ำโขง, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฤทธิ์ ศิริมาตย์ และคณะ. (2544), หลวงพ่อชี้หอม (เจ้าราชครูโพนสะเม็ก) พระสงฆ์ผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง, จากวารสาร ศิลปวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน